

Cvičení 5

1 Newtonova metoda hledání kořene funkce

Princip Newtonovy metody je vidět na obrázku

Funkci $f(x)$ nahradíme prvním diferenciálem $f(x_0 + dx) \approx f(x_0) + f'(x_0)dx$ a hledáme $dx = x_1 - x_0$ tak aby

$$f(x_1) = f(x_0 + dx) \approx f(x_0) + f'(x_0)(x_1 - x_0) = 0 \longrightarrow x_1 = x_0 - \frac{f(x_0)}{f'(x_0)}$$

Iterace pak znamená, že proces opakujeme pro x_2, x_3, \dots , tedy

$$x_{k+1} = x_k - \frac{f(x_k)}{f'(x_k)}$$

Obrázek také ilustruje, že při řešení mohou nastat potíže: pokud začneme *dále* od správné hodnoty kořene: 1. můžeme skončit u jiného kořene, 2. nebo může postup selhat.

Pro pochopení vlastností Newtonovy metody i jejích záludností budeme hledat kořeny polynomu

$$f(x) = (x^2 - 4)(x^2 - 1) = x^4 - 5x^2 + 4, \quad f'(x) = 4x^3 - 10x$$

Nejprve se podíváme na situaci, kdy metoda výborně funguje

```
In [3]: x = 3.2
eps = 1E-3 # záměrně velké, abychom viděli nějakou výslednou chybu

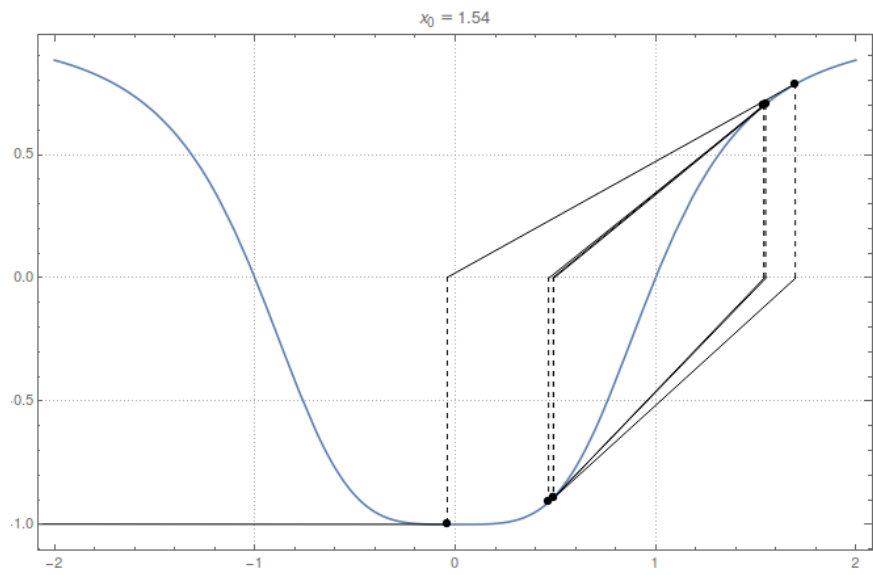
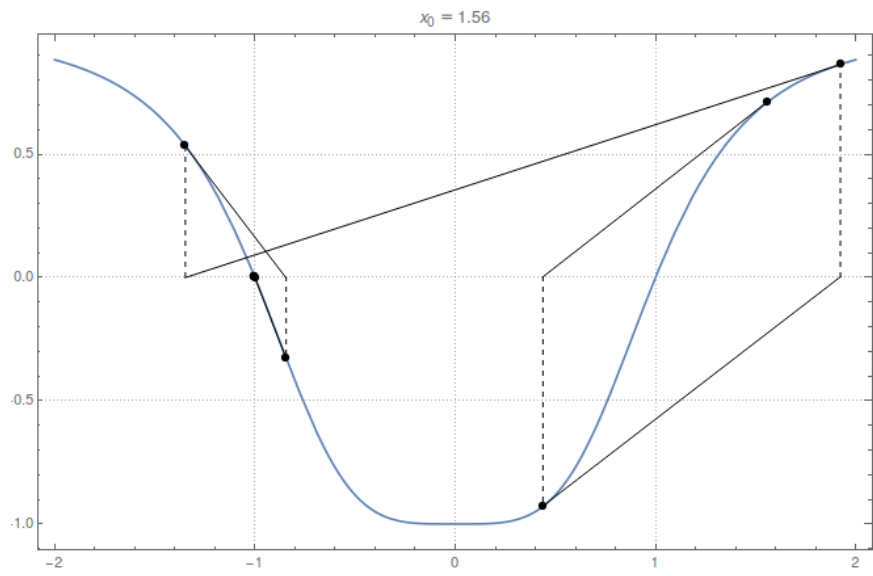
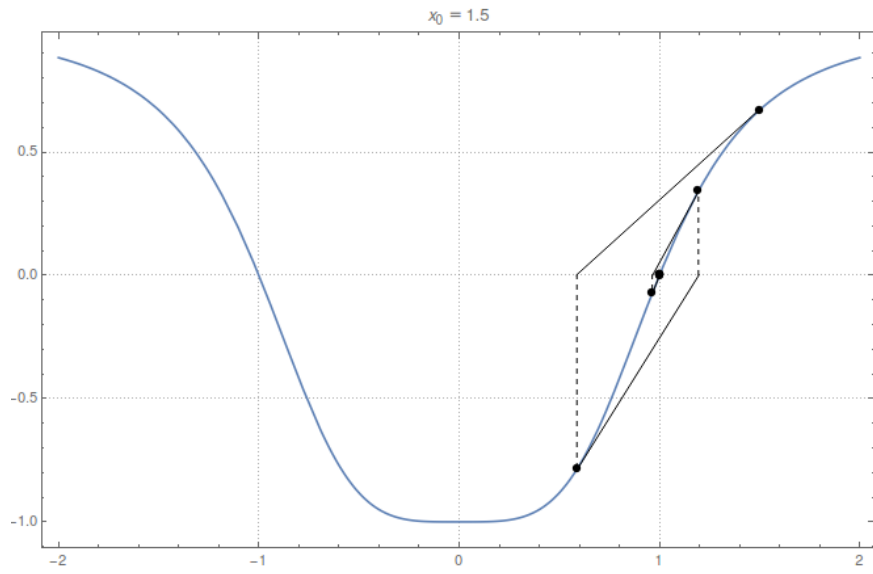
while True:
    x2 = x*x
    f = (x2-5)*x2+4
    f1 = (4*x2-10)*x
    print(x, "\t", f)

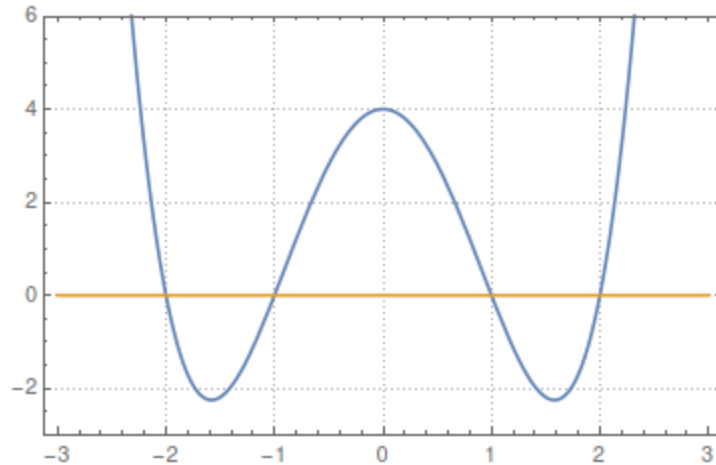
    x = x - f/f1

    if abs(f)<eps:
        break;

print(x, "\t", (x*x-5)*x*x+4)
```

```
3.2          57.65760000000003
2.6180232558139536      16.707714549688006
```



```

2.2515936414577156      4.353224087263561
2.063496151239523      0.8406215437578703
2.005564761411108      0.06736688128648538
2.0000484044324756      0.0005808977074059918
2.0000000037093155      4.451178625686225e-08

```

Výše jsme funkci a derivaci přímo zapsali do cyklu a pak ještě jednou do posledního příkazu *print*, bylo by rozumné to oddělit.

Komplikaci představuje fakt, že kromě funkční hodnoty potřebujeme znát i derivaci v tomtéž bodě. Zde je rozumné použít prostředky daného konkrétního programovacího jazyka.

Nejprve zůstaneme v jazyce **Python** a použijeme tzv. tuples, jednoduše několik výrazů oddělených čárkami ve společné závorce.

Následuje příklad funkce vracející najednou $(f(x), f'(x))$ a několik způsobů použití

```

In [4]: def f_f1(x):
        x2 = x*x
        return ( (x2-5)*x2+4, (4*x2-10)*x )

        print( 'prvni print:', f_f1(1) )      # používáme to najdenou

        gg1 = f_f1(3)                        # přiřadíme to najdenou

        (g,g1) = f_f1(3)                     # při přiřazení to rozebereme na jednoduché proměnné

        print(gg1, g, g1)

```

```

prvni print: (0, -6)
(40, 78) 40 78

```

Nyní již můžeme napsat rozumně Newtonovu metodu

```

In [6]: def f_f1(x):
        x2 = x*x
        return ( (x2-5)*x2+4, (4*x2-10)*x )

x = -2/3
eps = 1E-4 # stále záměrně velké, abychom viděli nějakou výslednou chybu

while True:
    (f,f1) = f_f1(x)
    print(x, "\t", f)

    x = x - f/f1

    if abs(f)<eps:
        break;

    print(x, "\t", f_f1(x)[0]) # nechceme tisknout derivaci, proto '[0]'

-0.6666666666666666        1.975308641975309
-1.0270270270270272        -0.16135219973097392
-0.9998500954967178        0.0008994494775800277
-0.9999999962594512        2.2443292557738914e-08
-1.0            0.0

```

Pro praktické použití časem toto ještě vylepšíme tak, abychom mohli jednoduše psát

```
y = korenNewton(f_f1, x, 3)
```

Nyní se podíváme do jazyka Pascal. Tam *tuples* (česky často překládáno jako *n-tice*), které by umožnily jedním přiřazovacím příkazem přiřadit do dvojice proměnných, nejsou. Rozumný prostředek je procedura s více argumenty, kde dva jsou předávány odkazem a slouží právě k navrácení f a f' . Proto můžeme mít např.

```
program korenN;
```

```

procedure spocti_f_f1(x:real; var f, f1:real);
var x2:real;
begin
    x2 := x*x;
    f := (x2-5)*x2+4;
    f1 := (4*x2-10)*x;
end;

```

```

var x,f,f1: real;
const eps = 1E-4;
begin
    x :=3;

```

```

repeat
    spocti_f_f1(x, f, f1);

    writeln(x,f);

    x := x - f / f1;
until abs(f)<eps;

spocti_f_f1(x, f, f1);

writeln(x,f);
end.

```

S výstupem

```

3.0000000000000000E+000 4.0000000000000000E+001
2.4871794871794872E+000 1.1337051604082408E+001
2.1780286745170105E+000 2.7846784112147738E+000
2.0355776438577391E+000 4.5134319912647847E-001
2.0018512927314820E+000 2.2280681959564674E-002
2.0000054032836401E+000 6.4839958395790376E-005
2.000000000462257E+000 5.5470827931003441E-010

```

Nyní se vrátíme k otázce, s jakou hodnotou při použití Newtonovy metody začít. Obvykle se problém demonstruje tak, že volíme různé hodnoty a zkoumáme, jak to dopadne.

```

In [17]: def f_f1(x):
        x2 = x*x
        return ( (x2-5)*x2+4, (4*x2-10)*x )

        def newtonRoot_f(x,n):
            for k in range(n):
                (f,f1) = f_f1(x)
                x = x - f/f1
            return x

        def newtonRoot_feps(x,eps):

            while True:
                (f,f1) = f_f1(x)
                x = x - f/f1
                if abs(f)<eps:
                    break;

            return x

        pocetBodu = 1250 # sudý počet => netrefíme x==0, kde f'(0) == 0

```

```

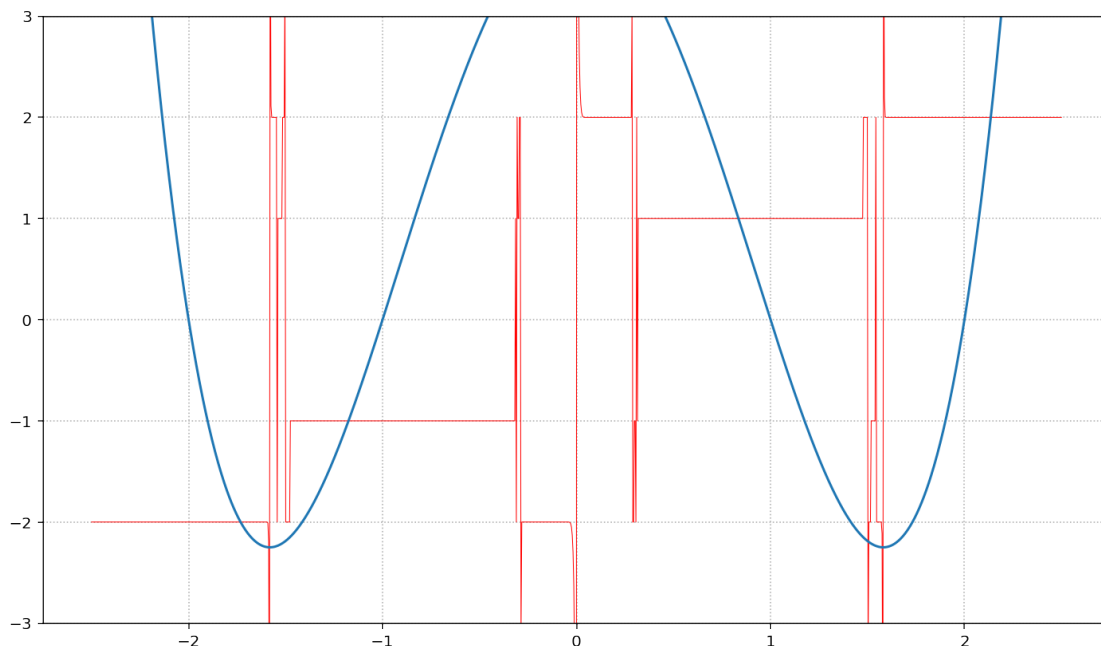
a = -2.5
b = 2.5

X = [a+(b-a)*k/(pocetBodu-1) for k in range(pocetBodu) ]
Y = [newtonRoot_f(x,10) for x in X]
F = [f_f1(x)[0] for x in X]

import matplotlib.pyplot as plt
plt.plot(X,Y,linewidth=0.5,color='red')
plt.plot(X,F)
plt.ylim(-3,3)
plt.grid(linestyle='dotted')
plt.show()

```

Out[17]:

Pokud výše nastavíme podrobnější vzorkování na ose k (k tomu slouží `pocetBodu`) uvidíme, že v určitých oblastech je těžké uhodnout, ke kterému kořenu se nakonec výsledek přikloní. (Viz "Newton fractal" na wikipedii). Tato vlastnost je nejlépe vidět v případě, že Newtonovou metodu hledáme komplexní kořeny nějaké funkce (aby platil příslušný vztah, musí u dané funkce existovat první diferenciál ve smyslu komplexního násobení!). Tam totiž kořeny a hlavně počáteční body nemusí ležet na přímce, nábřž kdekoli v komplexní rovině, jejíž plochu můžeme obarvit podle toho "jak to dopadne".

Proto zkusíme obdobu minulého obrázku nakreslit pro polynom

$$f(x) = (x + 1 + i)(x - 1 + i)(x + 1 - i)(x - 1 - i) = x^4 + 4$$

Uvidíme, že získat hezký obrázek dá trochu práce, a že budeme muset problém rozdělit na několik jednodušších.

Nejprve něco o komplexních číslech a jeden zajímavý způsob dvojice cyklů.

```
In [8]: # komplexní čísla
a = complex(0,1)
print('i^2=', a*a )
print('Re(a)=', a.real, ', Im(a)=', a.imag)

# cykly a pole
X = [1,2,3]
print('X =', X )
Y = [100*x for x in X]
print('Y =', Y )
Z = [(p+q) for p in X for q in Y]
print('Z =', Z )
```

```
i^2= (-1+0j)
Re(a)= 0.0 , Im(a)= 1.0
X = [1, 2, 3]
Y = [100, 200, 300]
Z = [101, 201, 301, 102, 202, 302, 103, 203, 303]
```

Nyní již můžeme vše zkombinovat

2 Newtonův fraktál

```
In [22]: def f_f1(x):                                #jiný polynom
          x2 = x*x
          return ( x2*x2+4, 4*x2*x )

          def newtonRoot_f(x,n):                      # beze změny
          for k in range(n):
              (f,f1) = f_f1(x)
              x = x - f/f1
          return x

          def barva(s):                               # převod komplexního výsledku iterace na barvu
          eps=0.01
          koreny = [complex(1,1),complex(1,-1),complex(-1,1),complex(-1,-1)]
          barvy = ['#ff7700','#77ff77','#7777ff','#ff0077']

          for k in range(len(koreny)):
              if abs(s-koreny[k]) < eps:
                  return barvy[k];

          return '#000000'                            # černá znamená, že nejsme poblíž některého z kořenů
```

```

pocetBodu = 300                                # opatrně se zvětšováním + musí být sudé !
a = -2
b = +2

X = [a+(b-a)*k/(pocetBodu-1) for k in range(pocetBodu) ] # viz výklad
Z = [complex(re,im) for re in X for im in X ]
Y = [newtonRoot_f(z,12) for z in Z]

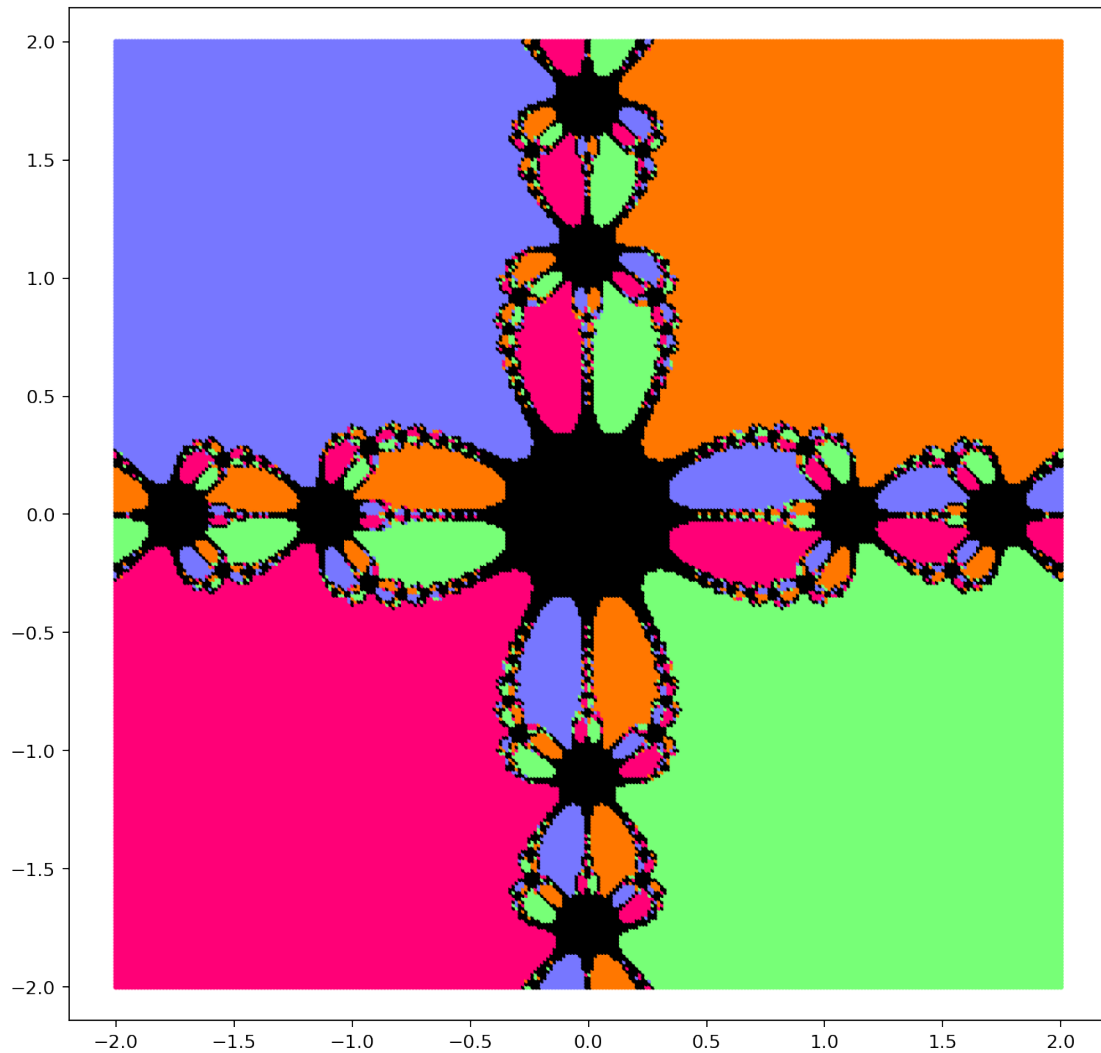
reY = [z.real for z in Z]
imY = [z.imag for z in Z]
C = [barva(y) for y in Y]

import matplotlib.pyplot as plt

plt.figure(figsize=(10, 10), dpi= 80)          # velikost obrázku
plt.scatter(reY,imY,c=C,s=(600/pocetBodu)**2) # c... pole barev, s... jedna velikost
plt.axis('equal')                             # isotropní osy
plt.show()

```

Out [22]:

Tentýž problém v Pascalu

- používá jiný způsob návratu f, f'
- komplexní čísla jsou v modulu `ucomplex`, vše je pak intuitivní, jen zformování komplexního čísla $3 - 2i$ má podobu `cint(3, -2)`
- musí odrážet jiný způsob kreslení obrázků. Program tedy bude spočtené hodnoty zapisovat do souboru a jeho obsah pak vykreslíme `gnuplotem`.
- výstup bude mít podobu tří sloupců

x y barva

- příkazy pro vykreslení (isotropní škálování + malé hranaté puntíky, `pt=pointtype`, `ps=pointsize`)

```
set size ratio -1
plot 'barvy.txt' using 1:2:3 palette pt 5 ps 0.25
```

Zde je výsledný kód

```
program nfrac;
uses ucomplex;

procedure spocti_f_f1(x:complex; var f, f1:complex);
var x2:complex;
begin
    x2 := x*x;
    f := x2*x2+4;
    f1 := 4*x2*x;
end;

function newtonRoot_f(x: complex; n:integer): complex;
var f,f1:complex;
begin
    while n>0 do begin
        spocti_f_f1(x, f, f1);
        x := x - f / f1;
        n := n-1;
    end;
    newtonRoot_f := x;
end;

function barva(s: complex): integer;
const eps=0.01;
begin
    // funkce předpokládá kořeny  $\pm 1 \pm i$ 
    if sqr(abs(s.Re)-1)+sqr(abs(s.Im)-1)<sqr(eps) then
        barva := round((5 + s.Re + 2*s.Im)/2)
    else
        barva := 0;
end;

const pocetBodu = 1000;      // musí být sudé !
    a = -2;
    b = +2;

var x,y : real;
    z : complex;
    i,j,c: integer;
    txt : text;
begin
    assign(txt,'barvy.txt');
```

```

rewrite(txt);
for i := 0 to pocetBodu-1 do // ponecháváme meze z range(pocetBodu)
  for j := 0 to pocetBodu-1 do begin
    x := a + (b-a)*i/(pocetBodu-1); // vytknutí před cyklus by neprospělo čitelnosti
    y := a + (b-a)*j/(pocetBodu-1);
    z := cinit(x,y);
    c := barva( newtonRoot_f( z, 12 ) );
    writeln(txt,x,' ',y,' ',c);
  end;
close(txt);
end.

```

2.1 Domácí úloha

Nalezněte velikost kulové úseče (vrchlíku) daného objemu.

Vysvětelní, příslušný vztah

$$V = \pi v^2 (r - v/3)$$

vede na kubickou rovnici pro v . Vzhledem ke složitosti vztahů pro kořen takové rovnice je Newtonova metoda optimální alternativou, pokud tušíte, kde začít. U této rovnice se nabízí nejprve položit výraz v závorce rovný r , pak lze odmocněním spočít v a tuto hodnotu použít jako výchozí pro Newtonovu metodu.

Napište funkci `vyskaUsece(r,V)` která pro $V \in \langle 0, 4/3\pi r^3 \rangle$ spočte v . Demonstrujte, že s výše uvedenou počáteční volbou funkce vrací rozumnou hodnotu na požadovaném intervalu hodnot V .